

მაია ციმაკურიძე¹, გიორგი მოისწრაფიშვილი¹, მარინა ციმაკურიძე¹,
ეკატერინე მირველაშვილი²

ბავშვთა და მოზარდთა დასაქმების და ჯანმრთელობის თავისებურებები
თსუ, ¹კვების, სასაკონოზო მედიცინის, გარემოსა და პროფესიული ჯანმრთელობის
დეპარტამენტი, ²საზოგადოებრივი ჯანდაცვის, მენეჯმენტის, პოლიტიკის და ეკონომიკის
დეპარტამენტი; საქართველო

Doi: <https://doi.org/10.52340/jecm.2026.02.04>

MAIA TSIMAKURIDZE¹, GIORGI MOISTSRAPHISHVILI¹, MARINA TSIMAKURIDZE¹,
EKATERINE MIRVELASHVILI²

PECULIARITIES OF LABOUR AND HEALTH OF CHILDREN AND ADOLESCENTS
TSMU, ¹Department of Nutrition, Aging Medicine, Environmental and Occupational Health,
²Department of Public Health, Management, Politic and Economic; Tbilisi, Georgia

SUMMARY

Child and adolescent labor remain not only an economic or social problem, but also a critical public health problem. Child and adolescent labor, as a social, economic and legal phenomenon, represent one of the most serious global challenges. Child labor at an early age is harmful to a child's physical and mental health, safety and moral development. Exposure to work environmental factors at an early age can cause trauma and damage to the musculoskeletal system; pathology of respiratory system, visions and hearing problems, reproductive health disorders, phycological prauma and stress, cognitive and emotional developmental delays, social isolation and stigma, violence. The elimination of Child and adolescent labor can only be achived through a comprehensive strategy, which is primarily achived through the sustainable development of society.

Keywords: labour, health, children, adolescents

ბავშვთა და მოზარდთა შრომა რჩება არა მხოლოდ ეკონომიკურ ან სოციალურ, არამედ საზოგადოებრივი ჯანდაცვის კრიტიკულ პრობლემად. ბავშვთა და მოზარდთა შრომა, როგორც სოციალური, ეკონომიკური და სამართლებრივი ფენომენი, წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე მძიმე გლობალურ გამოწვევას. ადრეულ ასაკში შრომა საზიანოა ბავშვის ფიზიკური და მენტალური ჯანმრთელობისთვის, უსაფრთხოებისთვის და ზნეობრივი განვითარებისთვის [17], ვინაიდან ბავშვს ართმევს ბავშვობას, პოტენციალს და ღირსებას [10]. ამასთან, ხელს უშლის ბავშვის განათლებას (ფერხდება სკოლაში რეგულარული სიარული, ან აიძულებს მიატოვოს სკოლა, ან მოითხოვს ხანგრძლივ და მძიმე სამუშაო საათებს სასწავლო პროცესის პარალელურად) [10]. განსაკუთრებით საშიშია შრომის ისეთი ფორმები, რომელიც ეფუძნება მონობას, იძულებით შრომას, ბავშვებით ვაჭრობას, შეიარაღებულ კონფლიქტებში მათ გამოყენებას, რაც ბავშვის ჯანმრთელობას, უსაფრთხოებასა და მორალს უქმნის საფრთხეს [12]. შსო-ისა და UNICEF-ის მონაცემებით, გლობალურმა კრიზისებმა (მათ შორის COVID-19-ის პანდემიამ და კონფლიქტებმა) რისკები კიდევ უფრო გაზარდა [16]. ბავშვთა და მოზარდთა შრომა პირდაპირ ეწინააღმდეგება გაეროს ბავშვთა უფლებათა კონვენციის (UNCRC) პრინციპებს [17]. ბავშვთა შრომის აღმოფხვრა არის გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი სამიზნე - "SDG" 8 (ღირსეული სამუშაო და ეკონომიკური ზრდა), ქვესამიზნე 8.7 - ბავშვთა შრომის ყველა ფორმის დაუყოვნებლივი აღმოფხვრა [18].

ბავშვთა და მოზარდთა შრომა, როგორც სოციალური პრობლემა, არ არის ახალი მოვლენა, მაგრამ მისი აღქმა და მასშტაბები ფუნდამენტურად შეიცვალა საზოგადოების ისტორიული განვითარების ფონზე.

ანტიკურ და ფეოდალურ საზოგადოებებში ბავშვების ეკონომიკურ საქმიანობაში ჩართვა წარმოადგენდა საოჯახო მეურნეობის გადარჩენის საფუძველს. ბავშვების ჩართვა მცირე საოჯახო

სასოფლო-სამეურნეო თუ საყოფაცხოვრებო საქმეებში მიზნად ისახავდა უნარების გადაცემას [4,13] და განიხილებოდა, როგორც პროფესიული განათლების ფორმა. ამ პერიოდის ბავშვთა აქტივობა ძირითადად ოჯახის კონტროლის ქვეშ რჩებოდა და არ იყო მიმართული კაპიტალისტური საზოგადოებისთვის დამახასიათებელ მოგების მაქსიმიზაციისკენ [6]. XVIII საუკუნის შუა წლებიდან (დაახლოებით 1760-იანი წლები) დაწყებულმა სამრეწველო რევოლუციამ ბავშვთა შრომა რადიკალურად გარდაქმნა და ექსპლუატაციის გლობალურ პრობლემად აქცია. სამრეწველო რევოლუცია აღმოჩნდა რადიკალური სოციალურ-ტექნოლოგიური გარდამტეხი მომენტი, როცა საზოგადოება აგრარული ეკონომიკიდან გადავიდა ტექნოლოგიური წარმოების სისტემაზე. ორთქლის ძრავის [9] გამოგონებამ შრომა ცენტრალიზებულ საწარმოებში გადაიყვანა, რამაც დაწერა მკაცრი შრომითი დისციპლინა. მეურნეობის მექანიზაციამ მასობრივი ურბანიზაცია გამოიწვია. ქალაქებში თავმოყრილი ღარიბი ოჯახები იძულებული გახდნენ, ოჯახის ყველა წევრი, მათ შორის მცირეწლოვანი ბავშვები, სამუშაოდ გაეშვათ, რადგან ეს იყო მათი გადარჩენის საშუალება. ბავშვი გახდა შრომის ლოგიკური და უპირატესი რესურსი, ვინაიდან ბავშვები იღებდნენ ზრდასრული დასაქმებულის ხელფასის 10-20%-ს და მათი აღნაგობა საშუალებას იძლეოდა ემუშავათ ახალ დანადგარებთან თუ მაღაროს ვიწრო გვირაბებში [13]. ბავშვები მუშაობდნენ 12-16 საათს დღეში. ბავშვთა შრომის კლასიკურ მაგალითად იქცა ბუხრის მწმენდავების პროფესია, რომელიც განსაკუთრებით ნათლად ასახავდა შრომითი პირობების პირდაპირ და დესტრუქციულ ზემოქმედებას ბავშვთა ჯანმრთელობაზე [2]. ჭვარტლის ხანგრძლივი ზემოქმედება იწვევდა "ბუხრის მწმენდავების კიბოს" (Chimney Sweeper's Cancer) განვითარებას - პირველი დოკუმენტურად დადასტურებული პროფესიული კიბოს შემთხვევა ისტორიაში. საზოგადოების აქტიური ზეწოლით, 1788 წელს, შემუშავებულ და მიღებულ იქნა პირველი საკანონმდებლო დოკუმენტი - "ბუხრის მწმენდავების აქტი" (Chimney Sweepers Act), რომელიც აწესებდა ასაკობრივ ზღვარს, სამუშაო დროის შეზღუდვებს და მოითხოვდა პრევენციული ღონისძიებების გატარებას (ბავშვების რეგულარულად დაბანას) [8].

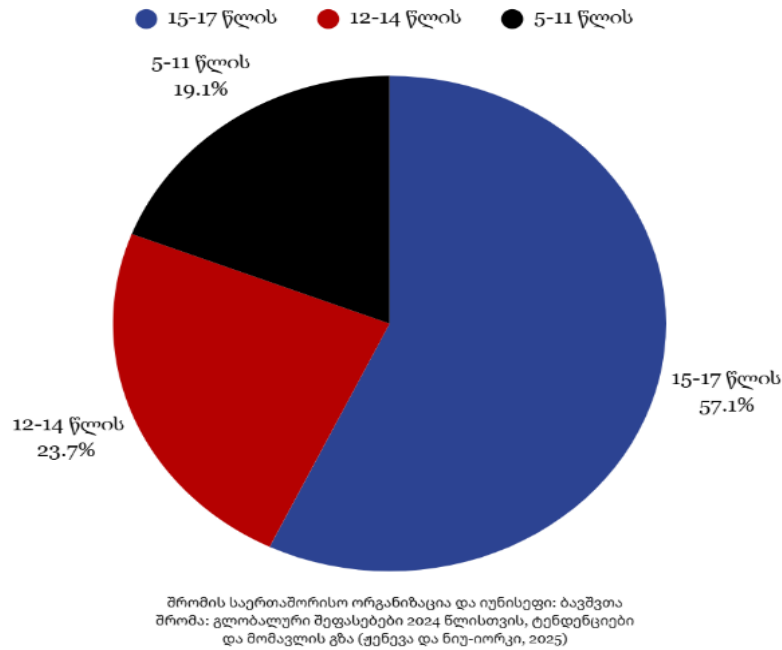
ბავშვთა და მოზარდთა შრომის ფართო მასშტაბებთან დაკავშირებულმა საზოგადოების აღშფოთებამ და აქტიურმა სოციალურმა მოძრაობამ გამოიწვია საკანონმდებლო ცვლილებები. კერძოდ, შემუშავდა:

- ✓ კანონმდებლობა ეროვნულ დონეზე: პირველი მარეგულირებელი ნაბიჯები გადაიდგა დიდ ბრიტანეთში 1833 წლის საწარმოთა აქტის (Factory Act of 1833) სახით. ამ კანონმა აკრძალა 9 წლამდე ბავშვების დასაქმება და შეზღუდა მოზარდების სამუშაო საათები, რითაც დაფუძნდა საწარმოთა ინსპექტირების სისტემა – პირველი ოფიციალური ორგანო, რომელიც შრომის პირობებს აკონტროლებდა [13];
- ✓ საერთაშორისო სტანდარტები: პრობლემის გლობალიზაციამ XX საუკუნის დასაწყისში გამოიწვია საერთაშორისო თანამშრომლობა და ინსტიტუციური ნორმების შექმნა:
 - შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის (ILO) დაარსება (1919): მისი ერთ-ერთი პირველი მანდატი/მიზანი იყო ბავშვთა და მოზარდთა შრომის აღმოფხვრა;
 - შსო N138 კონვენციით განისაზღვრა დასაქმების მინიმალური ასაკი, რომელიც არ უნდა იყოს სავალდებულო განათლების დასრულების ასაკზე ნაკლები [10];
 - გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენცია მთავარი სამართლებრივი აქტია, რომელმაც ბავშვის ფუნდამენტურ უფლებად გამოაცხადა მისი ეკონომიკური ექსპლუატაციისგან დაცვა [17].

2024 წლის მონაცემებით [9], მსოფლიოში დასაქმებულია დაახლოებით 138 მილიონი ბავშვი და მოზარდი (5-დან 17 წლამდე). ეს რიცხვი 22 მილიონით ნაკლებია, ვიდრე 2020 წელს იყო. დასაქმებულ ბავშვთა და მოზარდთა საერთო რაოდენობა 2000 წლიდან 100 მილიონზე მეტით

შემცირდა [9]. 138 მილიონი დასაქმებულიდან 54 მილიონი ასრულებს სახიფათო სამუშაოს, რომელთა ასაკობრივი განაწილება შემდეგია (დიაგრამა 1).

დიაგრამა 1. სახიფათო სამუშაოზე დასაქმებული ბავშვების რაოდენობა ასაკის მიხედვით

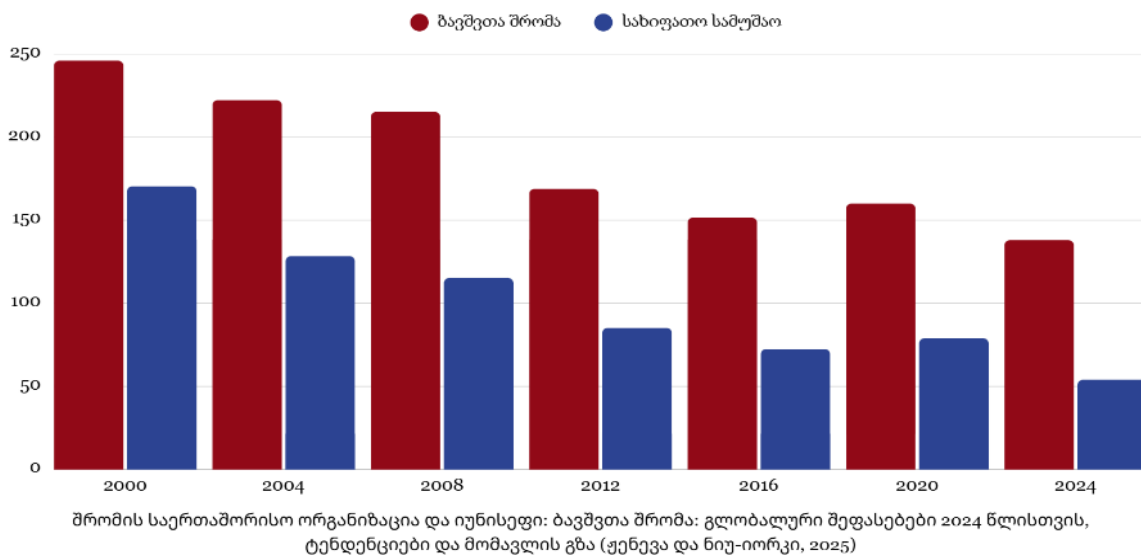

შენიშვნა: 5–11 წლის ასაკი - 10.3 მილიონი (სახიფათო სამუშაოს 19%); 12–14 წლის ასაკი - 12.8 მილიონი (24%); 15–17 წლის ასაკი - 30.8 მილიონი (57%).

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის (ILO) და გაეროს ბავშვთა ფონდის (UNICEF) უახლესი ერთობლივი შეფასებების თანახმად [9], მსოფლიომ მიაღწია გარკვეულ პროგრესს ბავშვთა შრომის აღმოფხვრის კუთხით (დიაგრამა 2), თუმცა კვლავ რჩება მწვავე რეგიონული უთანასწორობა:

- აფრიკა არის ყველაზე კრიტიკული რეგიონი, სადაც ბავშვთა შრომაში ჩართულია 87 მილიონი ბავშვი/მოზარდი (გლობალური ჯამური რაოდენობის თითქმის ორი მესამედი);
- ყველაზე დიდი პროგრესი აღინიშნება აზიაში, სადაც დასაქმებული ბავშვების/მოზარდების რაოდენობა 2020 წლის შემდეგ შემცირდა 43%-ით.

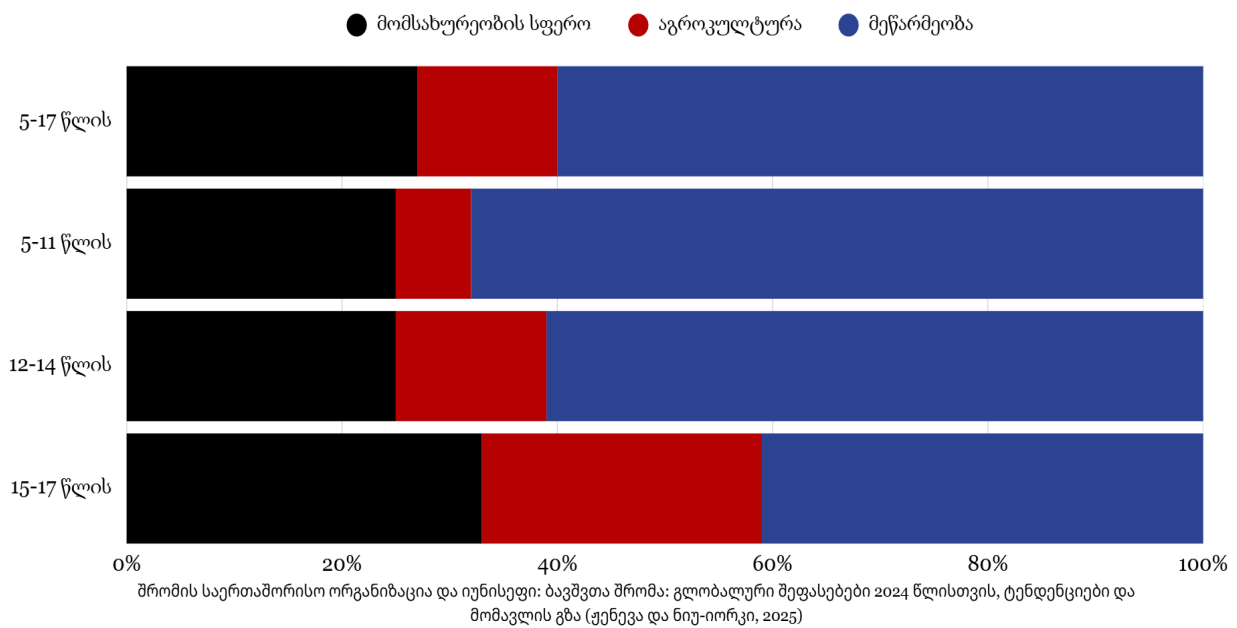
დიაგრამა 2. დასაქმებულ ბავშვთა და მოზარდთა განაწილება (წლების მიხედვით)

ბავშვთა და მოზარდთა დასაქმება, ასაკობრივი თავისებურებების გათვალისწინებით, უმეტესად კონცენტრირებულია სამ ძირითად სექტორში (დიაგრამა 3):

- სოფლის მეურნეობა: 61% გლობალურად. ეს არის დომინანტი სექტორი უმცროსი ასაკობრივი ჯგუფისთვის (5-11 წლის ბავშვების 68%);
- მომსახურების სექტორი: 27%;
- მრეწველობა: 13% - მათ შორის მშენებლობა, წარმოება და სამთომომპოვება. ამ სექტორში ბიჭების ჩართულობა იზრდება ასაკთან ერთად და მოზარდებში (15-17 წლის ასაკში) 26%-ს შეადგენს.

დიაგრამა 3. დასაქმებულ ბავშვთა და მოზარდთა განაწილება ასაკისა და დასაქმების სფეროს მიხედვით

გლობალურად ბავშვთა და მოზარდთა შრომა სხვადასხვა, ხშირად ფარული, ფორმით ვლინდება:

- პლანტაციებსა და ფერმებში: სოფლის მეურნეობაში (61% გლობალურად) ბავშვები აქტიურად არიან ჩართული ისეთი პროდუქტების წარმოებაში, როგორცაა თამბაქო, კაკაო, ყვავილები და ბამბა. ამ საქმიანობების უმეტესობა ტოქსიკურ ნივთიერებებთან (პესტიციდები) კონტაქტს გულისხმობს;
- სამთომომპოვებაზე და მშენებლობაზე: დასაქმებულია ბავშვთა/მოზარდთა 2%. ისინი მუშაობენ ქვანახშირისა და ოქროს მალაროებში, აგურის წარმოებაში და სხვ., სადაც ტრავმული დაზიანებების რისკი მაღალია;
- სამრეწველო კომპანიებში: დასაქმებულთა 8%. კერძოდ, ტანსაცმლის (სამკერვალო), სპორტული ინვენტარის (მაგ., ფეხბურთის ბურთების კერვა) და ქირურგიული ინსტრუმენტების წარმოება, ხშირად მავნე სამუშაო გარემოში.

დასაქმების ყველაზე მძიმე ფორმები მოიცავს ბავშვთა ტრეფიკინგს, შეიარაღებულ კონფლიქტებში მონაწილეობას (ბავშვი-ჯარისკაცები), ნარკოტიკების ტრეფიკინგს, იძულებით მათხოვრობასა და კომერციულ სექსუალურ ექსპლუატაციას (პორნოგრაფია). ეს ფორმები წარმოადგენს ბავშვის უფლებების ყველაზე მძიმე დარღვევას და საერთაშორისო ნორმებით უპირობოდ აკრძალულია.

საერთაშორისო ნორმები განასხვავებს ბავშვთა და მოზარდთა დასაქმების დასაშვებ და აკრძალულ ფორმებს:

- დასაშვები შრომა არის მსუბუქი საქმიანობა, რომელიც ხელს უწყობს ბავშვის სოციალურ განვითარებას, არ აფერხებს მის სწავლას და არ არის საშიში მისი ჯანმრთელობისთვის (მაგ., საოჯახო მეურნეობაში დახმარება);
- აკრძალულია შრომა, რომელიც: 1) საერთაშორისო ნორმებით აკრძალულია ასაკის ან/და საშიში პირობების გამო (მაგ., სახიფათო სამუშაო, რომელიც მოიცავს კონტაქტს ტოქსიკურ ნივთიერებებთან ან ღამის ცვლაში მუშაობას); 2) ხელს უშლის განათლებას ან მოითხოვს ხანგრძლივ დატვირთვას; 3) უარყოფითად მოქმედებს ბავშვის ფიზიკურ, მენტალურ ან სოციალურ განვითარებაზე [10,17].

ბავშვთა და მოზარდთა დასაქმების პრობლემა მრავალი ფაქტორის ურთიერთქმედების შედეგია, რომელთა გაანალიზება აუცილებელია ფუნდამენტური ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული რისკების გათვალისწინებით [3,5].

ეკონომიკურ რისკებში მოიაზრება სიღარიბე და ბაზრის მოთხოვნა:

- სიღარიბე რჩება ბავშვთა/მოზარდთა შრომის ფუნდამენტურ მიზეზად. ოჯახისთვის, რომელსაც არ აქვს საკმარისი შემოსავალი, ბავშვის მიერ გამომუშავებული მცირე თანხაც კი გადამწყვეტი ხდება. ეს არის „შრომა გადარჩენისთვის“ (Survival Labour);
- დაბალი შრომითი ღირებულება: განვითარებად ქვეყნებში ბავშვთა შრომა მოთხოვნადია და მცირედ ანაზღაურებადი. ამასთან, დამსაქმებლები თვლიან, რომ ბავშვები უკეთესად ერგებიან მცირე, განმეორებად და მოსაწყენ სამუშაოს.
- არაფორმალური ეკონომიკა: ბავშვები/მოზარდები უპირატესად დასაქმებულნი არიან არაფორმალურ სექტორში (სოფლის მეურნეობა, მცირე ვაჭრობა), რაც ნაკლებად კონტროლდება სახელმწიფო ზედამხედველობისა და შრომის ინსპექციის რეგულაციებით.

სოციალური და კულტურული ფაქტორებიდან მნიშვნელოვანია:

- განათლების ნაკლებობა: როცა სკოლები მიუზღვრებელია (გეოგრაფიულად ან ფინანსურად) ან თუ განათლების ხარისხი დაბალია, ოჯახები უპირატესობას ანიჭებენ შვილის დასაქმებას, ვინაიდან განათლების სარგებელი მათთვის აბსტრაქტულია;
- სოციალური ნორმები და ტრადიცია: ზოგ კულტურაში ან თემში (განსაკუთრებით აგრარულში) ბავშვი ადრეული ასაკიდანაა მუშაობაში ჩართული;
- გენდერული უთანასწორობა: ბავშვთა შრომა ხშირად გენდერულად დიფერენცირებულია. გოგონები განსაკუთრებით ხშირად ექვემდებარებიან იძულებით შრომას საკუთარ ან მესამე პირის სახლში, რაც სტატისტიკურად ნაკლებად აღირიცხება.

თანამედროვე გამოწვევებიდან აქტუალურია სხვადასხვა სახის კონფლიქტი და კლიმატური ცვლილებები:

- კონფლიქტები და იძულებითი გადაადგილება: განსაკუთრებული რისკის ქვეშ არიან კონფლიქტის ზონებში მცხოვრები ბავშვები და ლტოლვილები (გაერო, 2023), რომლებიც მოკლებული არიან განათლების მიღების შესაძლებლობას და სახელმწიფოს მზრუნველობას, რის გამოც მარტივად ხდებიან ექსპლუატაციის მსხვერპლნი (ტრეფიკინგი, იძულებითი შრომა, ბავშვი - ჯარისკაცი).
- კლიმატის ცვლილების შედეგები: გვალვები, წყალდიდობები და ეკოსისტემების დეგრადაცია ანადგურებს საარსებო წყაროს (განსაკუთრებით სოფლის მეურნეობაში) და იწვევს ოჯახების გაღატაკებას, რაც პირდაპირპროპორციულად ზრდის ბავშვთა/მოზარდთა დასაქმების რისკებს.

ბავშვთა/მოზარდთა დასაქმება ფიზიკური, ასევე ფსიქიკური ჯანმრთელობის რისკებს ქმნის როგორც მწვავე, ისე მოგვიანებითი შედეგებით [7,15]. შრომითი საქმიანობა ხშირად ხდება ჯანმრთელობის შეუქცევადი დაზიანების მიზეზი. ბავშვის განვითარებადი ორგანიზმი

განსაკუთრებით მონყვლადია სამუშაო გარემოში არსებული რისკების ზემოქმედების მხრივ. სამუშაო გარემოს ფაქტორებმა შეიძლება გამოიწვიოს:

- ტრავმა და საყრდენ-მამოძრავებელი სისტემის დაზიანება: მძიმე ტვირთის აწევა, განმეორებითი მოძრაობები და არასწორი სამუშაო პოზა (მაგ., ბამბის ან ყავის კრეფის დროს) იწვევს სქოლიოზს, ხერხემლის დეფორმაციას და სახსრების ქრონიკულ დაავადებებს. ვინაიდან ამ ასაკში ძვლები ჯერ კიდევ ვითარდება, ნებისმიერი ჭარბი დატვირთვა იწვევს შეუქცევად ეფექტებს [9];
- სასუნთქი სისტემის პათოლოგია: მტვერთან, ბამბის ბოჭკოებთან, ქიმიური ნაერთების ორთქლთან ან პესტიციდებთან ხანგრძლივი კონტაქტი იწვევს ასთმას, ქრონიკულ ბრონქიტს და პნევმოკონიოზს (სამთო-მოპოვებით მრეწველობაში);
- მხედველობისა და სმენის პრობლემები: ხმაურიან გარემოში შრომა იწვევს სმენის დაქვეითებას. სამუშაოები არაადეკვატური განათების პირობებში, მით უფრო, რომელიც მოითხოვს მხედველობის დაძაბვას (მაგ. ხალიჩების ქსოვა, სამკერვალო) იწვევს მხედველობის ქრონიკულ გაუარესებას [16];
- რეპროდუქციული ჯანმრთელობის დარღვევები: მოზარდები, რომლებიც სამუშაო ადგილებზე განიცდიან ზოგიერთი სპეციფიკური საწარმოო ფაქტორის ზემოქმედებას, რეპროდუქციული სისტემის დაზიანების მაღალი რისკის ქვეშ არიან, რაც გენოფონდის მნიშვნელოვან გაუარესებას განაპირობებს;
- ფსიქოლოგიური ტრავმა და სტრესი: მუდმივი საფრთხე, იზოლაცია და ექსპლუატაცია იწვევს პოსტტრავმულ სტრესულ აშლილობას (PTSD), ქრონიკულ შფოთვას, დეპრესიასა და პანიკურ შეტევებს. ბავშვებს/მოზარდებს ხშირად დაქვეითებული აქვთ თვითშეფასება [19];
- კოგნიტური და ემოციური განვითარების შეფერხება: განათლების მიღების შეუძლებლობა აფერხებს კოგნიტურ განვითარებას, ლოგიკური აზროვნებისა და პრობლემის გადაჭრის უნარებს. ამას ემატება ემოციური განუვითარებლობა, რადგან შრომა ართმევს ბავშვს თამაშის, თანატოლებთან ჯანსაღი ურთიერთობისა და საკუთარი თავის გამოხატვის შესაძლებლობას;
- სოციალური იზოლაცია და სტიგმა: შრომაში ჩაბმული ბავშვი/მოზარდი ვერ მონაწილეობს სკოლის და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, რის გამოც იზოლირებულია. ეს იზოლაცია ხელს უშლის სოციალიზაციას და, საბოლოოდ, ზრდასრულობაში სოციალურ ინტეგრაციას ართულებს;
- ძალადობა: ბავშვები/მოზარდები, რომლებიც ხდებიან ექსპლუატაციის მსხვერპლნი, ხშირად თავად ხდებიან მოძალადეები ან უუნაროები არიან შექმნან ჯანსაღი საოჯახო გარემო ზრდასრულობაში, რითაც სიღარიბისა და შრომის მანკიერი ციკლი გრძელდება მომავალ თაობებზე.

ბავშვთა და მოზარდთა დასაქმების საკითხთან დაკავშირებით საერთაშორისო საზოგადოებამ შეიმუშავა ფართო სამართლებრივი ჩარჩო, რომლის ცენტრალური ნაწილი გაეროსა და შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის (ILO) კონვენციებია:

- ბავშვთა უფლებათა შესახებ გაეროს კონვენციის [17] 32-ე მუხლი ავალდებულებს სახელმწიფოებს, აღიარონ ბავშვის უფლება, იყოს დაცული ეკონომიკური ექსპლუატაციისგან და ნებისმიერი სამუშაოსგან, რომელიც ხელს უშლის მის განათლებას ან ზიანს აყენებს მის ჯანმრთელობას.
- შსო N138 კონვენცია [10] განსაზღვრავს დასაქმების მინიმალურ ასაკს, რომელიც არ უნდა იყოს სავალდებულო დაწყებითი განათლების დასრულების ასაკზე ნაკლები და არც 15 წელზე ნაკლები. განვითარებად ქვეყნებს შეუძლიათ განსაზღვრონ დასაქმების მინიმალურ ასაკად 14 წელი.

- შსო N182 კონვენცია [12] ყველაზე სწრაფად რატიფიცირებული კონვენციაა მსოფლიო ისტორიაში, რომელიც მოითხოვს ქვეყნებისგან, დაუყოვნებლივ მიიღონ ზომები ბავშვთა შრომის ოთხი მძიმე ფორმის აღმოსაფხვრელად:
 - მონობა, ტრეფიკინგი და იძულებითი შრომა;
 - ბავშვი - ჯარისკაცების გამოყენება შეიარაღებულ კონფლიქტებში;
 - არალეგალური საქმიანობა (ნარკოტიკებით ვაჭრობა, პროსტიტუცია);
 - სამუშაო, რომელიც, თავისი ბუნებით ან გარემოებებით, ზიანს აყენებს ბავშვის/მოზარდის ჯანმრთელობას, უსაფრთხოებას ან მორალს.

მიუხედავად საერთაშორისო კანონმდებლობისა, ბავშვთა და მოზარდთა დასაქმების საკითხების რეგულირება თავად ქვეყნების პასუხისმგებლობაა. ამ მიმართულებით ეფექტური ბრძოლა მოითხოვს:

- კანონმდებლობის ჰარმონიზაციას: ეროვნული კანონები უნდა იყოს სრულად შესაბამისი შსო-ს N138 და N182 კონვენციებთან;
- შრომის ინსპექციის აქტივობის გაძლიერებას: მთავარი გამოწვევა კანონების აღსრულებაა, განსაკუთრებით არაფორმალურ და სასოფლო-სამეურნეო სექტორებში, რისთვისაც საჭიროა შრომის ინსპექტორების რაოდენობისა და უფლებამოსილებების გაზრდა;
- სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობას: ბავშვთა და მოზარდთა შრომის მძიმე ფორმები (განსაკუთრებით ტრეფიკინგისა და იძულებითი შრომისთვის) მკაცრად რეგულირდება სისხლის სამართლის კანონმდებლობით.

ბავშვთა და მოზარდთა შრომის აღმოფხვრა მოითხოვს არა მხოლოდ ეროვნული კანონმდებლობის საერთაშორისო კანონმდებლობასთან შესაბამისობას, არამედ მიზნებზე ორიენტირებულ, მრავალგანზომილებიან მიდგომას. მათ შორის მნიშვნელოვანია:

- ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკის მიზანმიმართული გატარება, რაც გულისხმობს:
 - სიღარიბის შემცირების პროგრამების შემუშავებასა და განხორციელებას, რაც ქვეყანაში შექმნის ეკონომიკურ კეთილდღეობას;
 - ზრდასრულთა ღირსეულ დასაქმებას, ვინაიდან ბავშვთა და მოზარდთა შრომა კორელაციაშია ზრდასრულთა უმუშევრობასა და დაბალ ანაზღაურებასთან. მინიმალური ხელფასის ზრდა და ზრდასრულთათვის უსაფრთხო სამუშაო ადგილების შექმნა ამცირებს ოჯახის დამოკიდებულებას ბავშვის შემოსავალზე;
 - მიკროსესხების და მცირე მენარმეობის მხარდაჭერას, ვინაიდან სოციალურად დაუცველი ოჯახებისთვის ეკონომიკური ალტერნატივების შეთავაზება განაპირობებს მდგრადი შემოსავლის წყაროს შექმნას ბავშვის შრომის გარეშე.
- უფასო და ხარისხიან განათლებას (ხელმისაწვდომი - ფინანსურად და გეოგრაფიულად), რომელიც უნდა ითვალისწინებდეს:
 - სკოლაში კვების პროგრამების განხორციელებას, რაც ოჯახისთვის დამატებითი ეკონომიკური სარგებელია და, შესაბამისად, გაზრდის რისკის ქვეშ მყოფი თემებისთვის სკოლაში ბავშვთა დასწრების მაჩვენებელს;
 - პროფესიულ განათლებას მოზარდებისთვის, რაც მათ ღირსეული დასაქმების საშუალებას მისცემს სრულწლოვანების მიღწევის შემდეგ.

ბავშვთა და მოზარდთა შრომის აღმოფხვრის მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ ყოვლისმომცველი სტრატეგიით [1], რაც პირველ რიგში მიიღწევა საზოგადოების მდგრადი განვითარებით და უზრუნველყოფს, რომ ბავშვებს და მოზარდებს ჰქონდეთ ჯანმრთელი, უსაფრთხო და სრულფასოვანი ცხოვრება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ჯავახიძე რ., ციმაკურიძე მ., ხატიაშვილი ნ., ჩიგოვიძე ხ., საქართველოში პროფესიული ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების ძირითადი პრობლემები და მათი გადაწყვეტის მიმართულებები, თსსუ, შრომათა კრებული, ტ. XLVII, თბილისი, 2013, გვ. 168-170
2. ციმაკურიძე მ. პროფესიული მედიცინა, თბილისი, 2022, 490 გვ
3. Basu, K., & Van, P. H. (1998). The Economics of Child Labor. The American Economic Review, 88(3), 412-27
4. Bhalotra, S., & Heady, C. (2003). Child Farm Labor: The Wealth Paradox. The World Bank Economic Review, 17(2), 197-227.
5. Grootaert, C., & Kanbur, R. (2009). Child Labour: A Review. The World Bank Economic Review.
6. Cunningham, H. (2000). The History of Child Labour in the Context of the Industrial Revolution. Cambridge University Press.
7. Fassa, A. G., et al. (2010). Child labor and health: what do we know? American Journal of Industrial Medicine, 37(1).
8. Heinz, W. R. (2004). Occupational Health and Child Labour: The Chimney Sweepers Case. Oxford University Press.
9. Hobsbawm, E. J. (1999). The Age of Revolution: 1789–1848. Vintage Books.
10. ILO & UNICEF (2025). Child Labour: Global estimates 2024, trends, drivers and the road forward 2024–2025. New York/Geneva.
11. International Labour Organization (1973). Minimum Age Convention (No. 138). Geneva: ILO.
12. International Labour Organization (1999). Worst Forms of Child Labour Convention (No. 182). Geneva: ILO.
13. International Labour Organization (2013). The History of Child Labour and the Industrial Revolution. Geneva: ILO Publications.
14. Landrigan, P. J., & Fuller, R. (2016). Environmental pollutants and child health. The Lancet Commission on pollution and health.
15. Parker, S. W., & Behrman, J. R. (2018). The Effect of Childhood Health on Adult Health: Evidence from Child Labor Laws. Journal of Health Economics.
16. UNICEF (2023). Hidden Scars: The impact of conflict and crisis on child labour. New York: UNICEF.
17. United Nations (1989). Convention on the Rights of the Child (CRC). United Nations General Assembly Resolution 44/25.
18. United Nations (2015). sustainable development goals
19. WHO (World Health Organization) & ILO (2024). Child labour and health: Risks associated with hazardous work. Joint Report. Geneva: WHO/ILO.

*მაია ციმაკურიძე¹, გიორგი მოისწრაფიშვილი¹, მარინა ციმაკურიძე¹,
ეკატერინე მირველაშვილი²*

ბავშვთა და მოზარდთა დასაქმების და ჯანმრთელობის თავისებურებები
თსსუ, ¹კვების, ასაკობრივი მედიცინის, გარემოსა და პროფესიული ჯანმრთელობის
დეპარტამენტი, ²საზოგადოებრივი ჯანდაცვის, მენეჯმენტის, პოლიტიკის და ეკონომიკის
დეპარტამენტი; საქართველო

რეზიუმე

ბავშვთა და მოზარდთა შრომა რჩება არა მხოლოდ ეკონომიკურ ან სოციალურ, არამედ საზოგადოებრივი ჯანდაცვის კრიტიკულ პრობლემად. ბავშვთა და მოზარდთა შრომა, როგორც სოციალური, ეკონომიკური და სამართლებრივი ფენომენი, წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე მძიმე გლობალურ გამოწვევას. ადრეულ ასაკში შრომა საზიანოა ბავშვის ფიზიკური და მენტალური ჯანმრთელობისთვის, უსაფრთხოებისთვის და ზნეობრივი განვითარებისთვის, ადრეულ ასაკში სამუშაო გარემოს ფაქტორების მოქმედებამ შეიძლება გამოიწვიოს ტრავმა და საყრდენ-მამოძრავებელი სისტემის დაზიანება; სასუნთქი სისტემის პათოლოგია; მხედველობისა და სმენის

პრობლემები; რეპროდუქციული ჯანმრთელობის დარღვევები; ფსიქოლოგიური ტრავმა და სტრესი; კოგნიტური და ემოციური განვითარების შეფერხება; სოციალური იზოლაცია და სტიგმა; ძალადობა. ბავშვთა და მოზარდთა შრომის აღმოფხვრის მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ ყოვლისმომცველი სტრატეგიით, რაც პირველ რიგში მიიღწევა საზოგადოების მდგრადი განვითარებით.

